

Vlaams
Parlement

ingediend op **1399** (2017-2018) – Nr. 1
5 december 2017 (2017-2018)

Voorstel van resolutie

van Elisabeth Meuleman, Wouter Vanbesien, Johan Danen,
Ingrid Pira, An Moerenhout en Björn Rzoska

betreffende het optrekken
van de recyclagedoelstellingen
voor alle plastic verpakkingen,
het bestrijden van zwerfvuil en het onmiddellijk
invoeren van een statiegeldsysteem
op alle soorten van drankverpakkingen

TOELICHTING

Plastic afval en microplastics

Plastic is alomtegenwoordig. Experts geven aan dat het honderden jaren kan duren voor plastic in ons leefmilieu volledig is afgebroken. Ondertussen richt het plastic afval schade aan. Zeker ook als het in onze waterlopen of uiteindelijk in de Noordzee terechtkomt. Zeedieren en vogels raken erin verstrikt of stikken in het afval. Vooral microplastics, stukjes of vezels plastic kleiner dan vijf millimeter, hebben een grote impact op de mariene ecosystemen. Die ondergaan veranderingen door de gasuitwisseling tussen water en sediment, en de invloed daarvan op de zeebodem. Bovendien is de hoeveelheid microplastics op de stranden sinds 1993 verdrievoudigd. Sommige stranden zijn een verzamelpunt van afval geworden. Studies tonen aan dat er per kilometer strand 50 kilogram plastic afval ligt.

In theorie kunnen grote plastictoepassingen zoals flessen en zakjes relatief eenvoudig gedetecteerd en vervolgens verwijderd worden uit de leefomgeving. In de praktijk blijft het verwijderen ervan problematisch, onder meer door de hoge kostprijs voor lokale overheden. Nog een stuk omslachtiger wordt het bij zogenaamde microplastics: kleine, harde synthetische deeltjes van (petrochemische) oorsprong die de grondstof vormen voor plastic producten. Ze worden gebruikt in de verpakgings- of auto-industrie, maar ook voor de productie van dagelijkse verzorgingsproducten (douchegel, shampoo, tandpasta) en synthetisch textiel. Ze zijn doorgaans niet zichtbaar met het blote oog, zijn slecht oplosbaar in water en moeilijk afbreekbaar. Naast die specifiek geproduceerde microplastics zijn er ook microplastics die het resultaat zijn van fragmentatie en degradatie van grotere plastics tot piepkleine deeltjes.

Als die microplastics eenmaal in het milieu terechtgekomen zijn, kunnen ze nauwelijks nog verdwijnen. Bovendien blijkt het opruimen van al dat afval op zee technisch zo goed als onmogelijk. Van al het afval dat in zee terechtkomt, kan amper 1 procent verwijderd worden omdat het blijft drijven; 94 procent van dat afval zinkt tot op de zeebodem. Verwacht wordt dat de omvang van het milieuprobleem in de volgende eeuw nog verder zal toenemen door een accumulatie van afval op de zeebodem en op het zeeoppervlak. De Verenigde Naties hebben berekend dat de uitgavenpost van plasticvervuiling op dit moment oploopt tot 75 miljard dollar per jaar. Voorkomen dat er nog plastics in het leefmilieu terechtkomen, lijkt dan ook de enige manier om zeer grote milieuschade te voorkomen.

Via het afvalwater of via onze waterlopen komen de microplastics in zee terecht en op die manier ook in onze voedselketen. Zo toonde onderzoek van het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO) aan dat er bijvoorbeeld bij wijtingen, sprotten of garnalen, dat zijn vissoorten en schaaldieren die veel voorkomen in de Noordzee, microplastics aanwezig zijn in de maaginhoud.

De gevaren van plastics en de daaraan toegevoegde weekmakers, hormoonverstoorders en brandvertragers zijn ondertussen bekend. De gevaarlijkste varianten zouden volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) kunnen leiden tot zwaarlijvigheid, onvruchtbaarheid, borstkanker en groeistoornissen bij kinderen. In plaats van nadruk te leggen op dosissen, moeten we dus meer focussen op de blootstelling bij de bevolking. Want grote dosissen zijn niet altijd giftiger dan kleine dosissen die ook heel giftig kunnen zijn. De combinatie van verschillende hormoonverstorende stoffen zorgt bovendien voor een potentieel schadelijker cocktaileffect (zie ook het dossier over hormoonverstoorders (*Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1289/1)).

Een gemeenschappelijke aanpak, ondersteund door alle bestuurlijke niveaus, is daarom wenselijk en noodzakelijk om de plasticvervuiling in te dijken. Belangrijk daarbij is dat er gezocht wordt naar maatregelen die effectief zijn.

Inzameling van plastic verpakkingen

Vlaanderen is kampioen in het inzamelen van afval. Fost Plus, die zorgt voor de ophaling van huishoudelijk verpakkingsafval in ons land, lanceerde in 2016 enkele proefprojecten voor een verruimde inzameling van plastic verpakkingen. De resultaten daarvan worden momenteel geanalyseerd, waarna een voorstel zal worden gedaan aan de gewesten. Tegen eind 2018 hoopt Fost Plus een nieuw systeem voor de verruimde inzameling van plastic verpakkingen te kunnen opstarten.

Recycling Netwerk – een coalitie van milieuorganisaties in België en Nederland – vindt de verruimde inzameling geen goed idee. De woordvoerder van Recycling Netwerk verklaarde onlangs in het televisienieuws: “Meer plastics in de blauwe zak lijkt een stap in de goede richting, maar de recyclage zal pas echt goed worden als tegelijk de petflessen en blikjes uit de pmd-zak gehaald worden en via statiegeld tot 98 procent gerecycleerd worden.”. De coalitie van milieuorganisaties verwijst naar Duitsland: klanten krijgen er hun statiegeld van 0,25 euro terug als ze hun flessen naar de winkel terugbrengen. Op die manier wordt meer dan 98 procent van de plastic petflessen ingezameld. Met de blauwe zak in Vlaanderen is dat maar 62 procent. Veel flessen en blikjes komen immers terecht in de restafvalzakken of in de openbare vuilnisbakken omdat ze waardeloos zijn geworden. Ze worden dan verbrand in een afvalverbrandingsoven of, erger nog, ze blijven rondslingeren als zwerfvuil in de berm, in de natuur of in zee.

Recyclage van plastic verpakkingen

Het leeuwendeel van de plastic verpakkingen verdwijnt vandaag rechtstreeks in de verbrandingsoven. Met 38,4 procent ligt het recyclagecijfer voor plasticverpakkingen bijzonder laag. Bovendien is er de laatste jaren nauwelijks een verbetering merkbaar: in 2010 bijvoorbeeld lag het recyclagepercentage op 37,5 procent. Aan dat tempo duurt het nog zo’n 350 jaar voor alle plastic verpakkingen gerecycleerd worden. Het Vlaamse afvalplan toont een gebrek aan ambitie voor de recyclage van plastic verpakkingen: de doelstelling ligt op 30 procent tegen 2022. Met een recyclagecijfer van 38,4 procent is die kaap in ieder geval al gehaald. Die doelstelling strookt bovendien niet met het ambitieniveau dat voorgesteld wordt in het kader van het Circular Economy Package (CEP) van de Europese Unie, dat streeft naar een recyclagecijfer van 55 procent tegen 2025.

Drankindustrie mee verantwoordelijk

Om het probleem van het zwerfvuil onder controle te krijgen, is een aanpak aan de bron nodig. Opruimacties van berm, strand en zee organiseren, is niet meer dan dweilen met de kraan open. Het is cruciaal dat door de invoering van een statiegeldsysteem de drankindustrie mee verantwoordelijk wordt voor de miljarden wegwerpverpakkingen die geproduceerd worden. Het gaat tenslotte om de gezondheid van de huidige en toekomstige generaties, en die van de natuur. Vorige zomer publiceerde The Guardian een artikel met hallucinante cijfers: het voorbije jaar zijn er in de wereld meer dan 480 miljard plastic flessen verkocht. Dat is een enorme stijging ten opzichte van tien jaar geleden, toen er op één jaar tijd 300 miljard flessen geproduceerd werden (<https://www.theguardian.com/environment/2017/jun/28/a-million-a-minute-worlds-plastic-bottle-binge-as-dangerous-as-climate-change>).

Zwerfvuil

Elk jaar wordt er in Vlaanderen 17.800 ton zwerfvuil ingezameld: sigarettenpeuken, koffiebekers, petflessen en blikjes. Per inwoner gaat het om 2,7 kilogram zwerfvuil per jaar. Gemeenten en intercommunales ruimen 90 procent van het zwerfvuil op. De overige 10 procent wordt opgeruimd door het Agentschap Wegen en Verkeer, het Agentschap voor Natuur en Bos, en waterwegbeheerders.

Door een gecombineerde aanpak met enerzijds de invoering van statiegeld op eenmalige drankverpakkingen en anderzijds een grotere producentenverantwoordelijkheid, kan die afvalberg afval flink inkrimpen. 40 procent van het volume en 33 procent van het gewicht van alle ingezamelde zwerfvuil bestaat immers uit eenmalige drankverpakkingen.

Maar ook de afvalberg aan sigarettenpeuken, koffiebekers en kauwgom moet kleiner worden en daar ligt een belangrijke verantwoordelijkheid bij de producenten. Naast het systeem van statiegeld voor flessen en blikjes kunnen ook producentenheffingen worden ingevoerd, die de totale kostprijs van het afvalmanagement van een bepaald product weerspiegelen. Op die manier kunnen bedrijven ertoe aangezet worden om hun producten duurzaam te ontwerpen zodat de afvalberg kan krimpen. In 2013 heeft de OVAM onderzoek gedaan naar zwerfvuil. De resultaten van dat onderzoek zijn opgenomen in het rapport 'Studie kostprijs en hoeveelheid zwerfvuil in 2013' (<https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/studie-kostprijs-en-hoeveelheid-zwerfvuil-in-2013>).

Het onderzoek had twee hoofddoelstellingen: een realistische inschatting maken van de hoeveelheid opgeruimd zwerfvuil op het openbaar domein in Vlaanderen gedurende een jaar en het in kaart brengen van de totale kostprijs van het zwerfvuilbeleid in Vlaanderen gedurende een jaar.

In 2013 kostte de strijd tegen zwerfvuil in Vlaanderen 61,5 miljoen euro of 10 euro per inwoner. Dat bedrag omvat zowel de kosten voor het opruimen en verwerken van zwerfvuil, als de kosten voor het leegmaken van straatvuilnisbakken, communicatie, het organiseren van opruimacties door vrijwilligers en overheadkosten. In een nieuwe studie van de OVAM van 2015 zouden de kosten veel hoger oplopen, tot 29 euro per Vlaming per jaar.

Gemeenten en intercommunales nemen 90 procent, of 55,4 miljoen euro, op zich. Wellicht is dat een forse onderschatting. Antwerpen maakte eigen cijfers in de strijd tegen zwerfvuil bekend: 25 miljoen euro per jaar (<http://www.knack.be/nieuws/belgie/strijd-tegen-zwerfvuil-antwerpen-betaalt-0-10-euro-per-opgeruimd-blikje/article-normal-899555.html>).

Statiegeld op petflessen en blikjes

In 2015 heeft de OVAM een studie gepubliceerd over de mogelijke invoering van statiegeld. Statiegeld op flesjes en blikjes kan al voor 4,1 miljoen euro worden ingevoerd, zo bleek uit die studie. Volgens de studie zorgt de invoering van statiegeld voor een vermindering van het zwerfvuil met 40 procent en helpt het ook om de recyclage van plastic flessen te verbeteren. De invoering van statiegeld kost vrijwel niets, maar heeft een enorme impact op het leefmilieu. Economie en ecologie gaan hier hand in hand.

De studie heeft vijf statiegeldscenario's doorgerekend. Het vijfde scenario kost de maatschappij in totaal 4,1 miljoen euro en gaat ervan uit dat statiegeld wordt geheven op petflessen en op blikjes. De lege flessen en blikjes kunnen bij de supermarkt worden ingeleverd, waarop de consument het statiegeld terugkrijgt. Minister van Omgeving Joke Schauvliege heeft naar aanleiding daarvan de opdracht

voor een nieuwe studie gegeven, waarin de concrete invoering van het vijfde scenario verder wordt uitgewerkt.

Als het statiegeld op blikjes en plastic flessen wordt ingevoerd, zullen de kosten voor de opruiming van het zwerfvuil en het leegmaken van straatvuilbakjes met 20,1 miljoen euro afnemen. Daar staat tegenover dat de kosten voor de distributie en de drankensector toenemen. De invoering van statiegeld is een taxshift: overheden besparen op het opruimen van zwerfvuil en leggen de kosten bij de bedrijven die daarvoor de verantwoordelijkheid dragen. Jarenlang heeft de verpakgingssector kunnen profiteren van de inspanningen van de overheden. Door de invoering van statiegeld wordt die vorm van subsidiëring afgeschaft.

Om te vermijden dat het gros van de kosten worden afgewenteld op de distributie, kan het Noorse systeem worden overgenomen: de overheid geeft er een tegemoetkoming aan handelaars die investeren in machines die drankverpakkingen terugnemen en het statiegeld teruggeven.

Goede voorbeelden

De verantwoordelijke Vlaamse minister zei eerder dat ze statiegeld genegen is en begin 2018 met haar conclusie komt. In Noorwegen en Duitsland voerde de regering een statiegeldsysteem in dat kostenefficiënt is, en technisch en juridisch solide is. En het is gewoon ook effectiever: Duitsland zamelt via statiegeld 98 procent van de petflessen in, terwijl Vlaanderen met het systeem van de blauwe zakken maar aan 62 procent komt. Het Duitse systeem is vrij gemakkelijk over te nemen in Vlaanderen en is goedkoper dan de huidige afvalsystemen. Het vermindert de kosten voor het ophalen en opruimen van het afval. Met een statiegeldsysteem kan de consument lege blikjes en plastic flessen gewoon teruggeven in de supermarkt. Dan krijgt hij statiegeld terug, zoals nu al met heel wat glazen flessen het geval is. Fost Plus betwist het voorstel en vindt statiegeld geen oplossing voor het zwerfvuilprobleem, maar wil met de uitbreiding van de blauwe zak het recyclagepercentage van plastic verhogen. Omdat Fost Plus aanstuurt op een verandering van de inhoud van de blauwe zakken, is dit het ideale moment om de petflessen en blikjes eruit te halen. De Vlaamse Regering moet zich voor haar afvalbeleid niet volledig laten dicteren door de drankenindustrie.

Meer soorten plastics in de blauwe zak is prima, maar de petflessen en blikjes moeten eruit. Waarom zou de Vlaamse Regering dit momentum niet aangrijpen om een statiegeldsysteem in te voeren voor alle plastic petflessen en blikjes? Statiegeld is immers het goedkoopste en meest doeltreffende systeem om het probleem van blikjes en flesjes op straat en in de natuur op te lossen. Het systeem is goedkoop: de kostprijs komt neer op ongeveer 1 eurocent per drankverpakking, zoals blijkt uit Duitse en Noorse data. In beide landen zijn er bijna geen lege flesjes of blikjes op straat te vinden. Dat is heel verschillend in Vlaanderen, waar de opruiming van zwerfvuil ondertussen wellicht tegen de 100 miljoen euro per jaar kost.

Draagvlak

Ondertussen neemt de druk van de samenleving snel toe om met de uitbreiding van het statiegeld het zwerfafvalprobleem aan te pakken. Negentien organisaties in Vlaanderen en Nederland werken sinds kort samen om de overheden in beide landen ertoe aan te zetten statiegeld op blikjes en plastic petflessen in te voeren. Het statiegeld zou een klein bedrag zijn dat je extra betaalt, maar dat je terugkrijgt als je de lege verpakking inlevert, zoals dat vandaag voor veel glazen flessen bestaat. Zowel de consumentenorganisatie Test-Aankoop als het Katholiek Vormingswerk van Landelijke Vrouwen (KVLV) – de vroegere Boerinnenbond – scharen zich achter het idee. Ook Limburg.net, de afvalintercommunale van Limburg en Diest die actief is in 46 gemeenten in Limburg en Vlaams-Brabant, steunt het plan. De meeste

organisaties doen mee omdat zwerfvuil overal een bron van ergernis is. Volgens het KVLV is bovendien in landelijke gemeenten de impact van zwerfvuil op de veestapel tastbaar: er sterven geregeld koeien omdat er afval tussen hun voer is beland.

In Nederland hebben de gemeente Weert, het Milieucentrum in Rotterdam en Utrecht, en negen organisaties en burgerinitiatieven die streven naar minder plastic afval, zich aangemeld bij de alliantie.

Echte recyclagekampioen

Al meer dan 30 jaar voert de OVAM sensibiliseringscampagnes rond afval en zwerfvuil. Het resultaat blijft ondermaats. Door sensibilisering alleen wordt een groot deel van de bevolking niet tot gedragsverandering aangezet. Buurlanden bewijzen het: statiegeld helpt wel. Als statiegeld wordt geïnd op plastic flessen en drankblikjes, en alle andere plasticafval in de blauwe zak moet, zal Vlaanderen echt de recyclagekampioen worden. Hopelijk motiveren de miljardencijfers over plastic flessen en de jaarlijkse kosten voor zwerfvuilopruiming die in de miljoenen lopen, minister Joke Schauvliege en de regeringspartners aan om niet te wachten tot 2018 of het resultaat van de zoveelste studie af te wachten, maar om nu te beslissen over de snelle invoering van statiegeld op blikjes en plastic flessen.

Elisabeth MEULEMAN
Wouter VAN BESIEN
Johan DANEN
Ingrid PIRA
An MOERENHOUT
Björn RZOSKA

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° de jaarlijkse massale productie van plastic flessen;
 - 2° de aanwezigheid van blikjes en plastic flessen in de berm, de natuur, de waterlopen en de zee;
 - 3° de opslag van plastic deeltjes in het lichaam van zeedieren en mensen;
 - 4° de jaarlijkse kostprijs voor het opruimen van zwerfvuil langs wegen en pleinen in alle Vlaamse gemeenten;
 - 5° het groeiende draagvlak bij de bevolking voor statiegeld op plasticflessen en drankblikjes, zoals dat al bestaat voor glazen flessen;
- overwegende dat:
 - 1° sensibilisering rond zwerfvuil onvoldoende leidt tot gedragsverandering;
 - 2° met de blauwe zakken maar 62 procent van de plastic flessen ingezameld wordt en nog veel minder plastic flessen effectief gerecycleerd worden, wat in strijd is met de ambitie van de Vlaamse Regering om te komen tot een circulaire economie;
 - 3° de invoering van een systeem van statiegeld in buurlanden ertoe geleid heeft dat plastic flessen voor 98 procent gerecupereerd worden;
 - 4° er in landen die statiegeld innen op blikjes en plastic flessen, vrijwel geen blikjes en flesjes op straat te vinden zijn;
 - 5° Fost Plus overweegt om meer soorten plastics toe te laten in de blauwe zak;
- vraagt de Vlaamse Regering om:
 - 1° de recycagedoelstelling voor alle plastic verpakkingen tot 80 procent en voor alle drankverpakkingen (plastic en andere) tot 95 procent op te trekken tegen 2022;
 - 2° die nieuwe ambitieuze doelstelling te realiseren door de volgende combinatie van maatregelen:
 - a) voor alle eenmalige drankverpakkingen zoals blik en plastic flesjes, onmiddellijk een statiegeldsysteem in te voeren dat vergelijkbaar is met de al bestaande systemen in andere Europese landen;
 - b) plastics uit de restafvalzak te weren door de plasticfracties die in de pmd-zak mogen, uit te breiden tot alle plasticsoorten;
 - c) een verbod in te stellen op alle plastic zakjes onder de 50 micron, dus ook op de zeer dunne zakjes;
 - d) een preventief beleid uit te werken:
 - 1) door verpakkingsarme of -vrije voedingswaren te stimuleren;
 - 2) door de ontwikkeling te stimuleren van zakjes die 100 procent biologisch composteerbaar zijn en die gebruikt kunnen worden voor voedingsproducten die om voedselveiligheidsredenen verpakt moeten worden;
 - 3) door afvalarme evenementen te stimuleren;
 - e) in samenwerking met de federale overheid de terugnameplicht te verstrengen en de producentenverantwoordelijkheid uit te breiden zodat alle kosten die gepaard gaan met het integrale afvalmanagement, in de productprijs worden doorgerekend;

- 3° met de andere gewesten en de federale overheid mee te werken aan een integraal actieplan voor het reduceren van plasticvervuiling, waarbij kennisverwerving, sensibilisering en actie op het terrein centraal staan.

Elisabeth MEULEMAN
Wouter VAN BESIEN
Johan DANEN
Ingrid PIRA
An MOERENHOUT
Björn RZOSKA